

Thera van der Heijden: Etnische minderheden en geletterdheid

Aan de vooravond van het 'International Literacy Year' werd op 12 december 1989 aan de Katholieke Universiteit Brabant (KUB) in Tilburg een symposium gehouden over het onderwerp 'Etnische minderheden en geletterdheid'. Dit symposium werd georganiseerd door het werkverband Taal en Minderheden van de Letterenfaculteit van de KUB in samenwerking met de sectie Onderwijs van de Nationale Unesco Commissie.

Onder etnische minderheden in Nederland is sprake van een relatief grote mate van ongeletterdheid. Mede ten gevolge van een lage scholingsgraad is het percentage analfabeten onder volwassenen migranten uit Mediterrane landen hoog. Daarnaast blijkt uit gegevens van periodieke peilingsonderzoeken dat onder allochtone kinderen sprake is van relatief veel functioneel analfabetisme. Het doel van het symposium was om op basis van onderzoeksgegevens en onderwijservaringen te komen tot beleidsadviezen die gericht zijn op het terugdringen van ongeletterdheid onder allochtone volwassenen enerzijds, en het voorkomen van ongeletterdheid onder allochtone kinderen anderzijds.

Het ochtendprogramma van het symposium bestond uit enkele plenaire voordrachten rondom het thema 'Geletterdheid en samenleving'. Achtereenvolgens werden presentaties verzorgd door mensen uit de wereld van de adviesraden, de lerarenopleidingen, het bibliotheekwezen en de wetenschap.

Onder de titel 'Geletterdheid en positie op de arbeidsmarkt' maakte Han Entzinger, lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, nog maar weer eens duidelijk tot welke conclusies de Raad in haar rapport 'Allochtonenheid' (nr. 36) moest komen.

De tweede bijdrage was van Irene Steinert,

onderwijskundige bij de Faculteit Onderwijs en Opvoeding van de Algemene Hogeschool Amsterdam. Aan de hand van, jammer genoeg onleesbare, geprojecteerde teksten wilde zij illustreren hoe (geschreven) vaktaal naar aard en structuur voor veel leerlingen uit etnische groeperingen een belangrijke belemmering vormt bij doorstroming naar vervolgonderwijs en/of toetreding tot de arbeidsmarkt. Haar betoog sloot zij af met een aantal aanbevelingen.

Laurina de Voogd, arabiste en medewerkster van het Nederlandse Bibliotheek- en Lectoriumcentrum zette vervolgens uiteen welke accenten tot dusverre binnen leesbevordering zijn geplaatst voor zover het een uitwerking betreft naar etnische groepen. Voor haar is de vraag belangrijk of er perspectief is op een effectieve structurele bijdrage door openbare bibliotheken aan leesbevordering onder immigranten. Beleidsvoering binnen bibliotheken zou lang niet altijd in die richting wijzen.

Ter afsluiting van de ochtendsessie hield Gertrud Lemmens, medewerkster van het Werkverband Taal en Minderheden van de KUB, een voordracht over 'Geletterdheid en overheidsvoorlichting'. Zij ging in op de vraag welke taalvaardigheidseisen er op dit moment worden gesteld aan leden van etnische minderheden om effectief gebruik te kunnen maken van folders en brochures die de overheid produceert. Ook deze bijdrage werd zoals te doen gebruikelijk, afgesloten met het aanreiken van mogelijke oplossingen voor gesignaleerde knelpunten.

Tijdens de middagsessie werden er maar liefst tien voordrachten gehouden, verdeeld over twee in de tijd gelijk geprogrammeerde groepen.

In de ene groep werden er vijf lezingen gehouden over alfabetisering van volwassenen, in de andere groep werd geletterdheid in verband gebracht met de toekomstige invoering van de basisvorming. In deze groep woonde ik de lezingen bij. Piet Litjens besprak de resultaten van twee kleine experimenten: een in groep 6 van het basisonderwijs en een in de brugklas van het voortgezet onderwijs (MAVO- HAVO- VWO). In deze twee experimenten is vooral gelet op de transfer van het lees- en schrijfonderricht in het taalonderwijs (zowel eerste als tweede taal) naar het onderwijs in de zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis, biologie).

In de tweede bijdrage, van Frans Teunissen (Rijksuniversiteit Utrecht), stond de theorie van Cummins centraal. Deze theorie definieert tweetaligheid als het repertoire van vaardigheden in twee talen dat voor een belangrijk deel een gemeenschappelijke basis kent. Door deze gemeenschappelijke basis wordt een transfer van vaardigheden van de ene naar de andere taal mogelijk. Zo valt te verklaren waarom een geringere onderwijstijd in het Nederlands niet ten koste hoeft te gaan van de ontwikkeling van schriftelijke vaardigheden in die taal. Aan het eind van de bijdrage werd aangegeven welke beleidsmatige consequenties zijn verbonden aan de wetenschappelijke studie van tweetalig lees- en schrijfonderwijs.

Paul Filipiak (Katholiek Pedagogisch Centrum) ging vervolgens in op het hoofdstuk 'Leermiddelen'. Er zouden twee belangrijke aspecten te onderscheiden zijn. Ten eerste gaat het om leerpakketten waarin de instructie in de eerste en tweede taal zorgvuldig op elkaar zijn afgestemd. Ten tweede vereisen dergelijke pakketten een zorgvuldige adoptie- en implementatiefase. Aan de hand van de ontwikkeling en invoering van *Türkçe Abecce*, een Turkse leesmethode die parallel loopt aan een veelgebruikte Nederlandse leesmethode, werden beide aspecten toegelicht.

De vierde lezing was van Hilde Hacquebord (Rijksuniversiteit Groningen). In deze bijdrage werd ingegaan op een onderzoek naar de ontwikkeling van tekstbegrip in het Nederlands als tweede taal bij Turkse en Nederlandse leerlingen in het LBO/MAVO vanaf klas 1 tot en met klas 4. Het onderzoek laat zien dat Turkse leerlingen op elk onderwijsniveau, ongeacht hun verblijfsduur, op verbale taken lager scoren dan Nederlandse leerlingen. Op het niveau van tekstbegrip bleek dit niet altijd het geval. Het lijkt erop dat Turkse kinderen, als het om tekstbegrip gaat, hun verbale achterstand compenseren door efficiënte leesstrategieën te hanteren. Vanuit de resultaten van het onderzoek wordt ervoor geleid dat er in de basisvorming meer aandacht komt voor de ontwikkeling van tekstbegrip. Een geïntegreerde leesvaardigheidstraining zou moeten uitgaan van functionele principes en 'top-down-strategieën' bij het lezen van teksten moeten stimuleren.

De laatste voordracht werd verzorgd door Inge Hofmans (Stichting Opleiding voor Lera-

ren). Zij benadrukte in haar verhaal het belang van lees- en studievvaardigheden waar het gaat om schoolsucces in het voortgezet onderwijs. Veel allochtone leerlingen hebben deze vaardigheid bij hun entree in het voortgezet onderwijs nog niet genoeg ontwikkeld. Ook binnen het voortgezet onderwijs zelf wordt aan de ontwikkeling van lees- en studievvaardigheden vaak te weinig aandacht gegeven, waarbij het bovendien niet duidelijk zou zijn welke leraar in beginsel voor deze taak verantwoordelijk is.

De lange, in opzet misschien toch wat saaie dag, werd afgesloten met een korte forumdiscussie over het beleid ter zake.

In mei/juni verschijnt er bij Swets & Zeitlinger een publikatie waarin alle lezingen zijn opgenomen.